

Oponentský posudok na habilitačnú prácu

Autor: PhDr. Lubor Pilárik, PhD.

Téma: *Kariérové rozhodovanie adolescentov: Osobnostné a emočné aspekty ťažkostí a stratégií kariérového rozhodovania*

Oponent: doc. PaedDr. Lada Kaliská, PhD.

Študijný odbor: Pedagogická, poradenská a školská psychológia, FSVaZ UKF v Nitre

1. Predmet, aktuálnosť a prínos habilitačnej práce

Predkladaná monotematická monografia „*Kariérové rozhodovanie adolescentov: Osobnostné a emočné aspekty ťažkostí a stratégií kariérového rozhodovania*“ predstavuje habilitačnú prácu habilitanta PhDr. Lubora Pilárika, PhD. (v súlade so Smernicou č. 17/2011 o záverečných, rigorózných a habilitačných prácach FSVaZ UKF v Nitre), ktorá prináša nové vedecké poznatky predovšetkým v oblasti poradenskej psychológie s akcentom na kariérové poradenstvo vo všeobecnosti, ako aj v špecifickom školskom kontexte druhej smerovej/profesnej voľby.

Predkladaná monografia komplexne zachytáva a poskytuje základné informácie, poznatky, ako aj vedecko-výskumné závery objasňujúce proces kariérového rozhodovania so zreteľom na jedinečné špecifické charakteristiky (osobnostné i emočné) v oblasti kariéry adolescentov v kontexte ťažkostí determinujúcich proces kariérového rozhodovania a stratégií, ktoré adolescenti používajú pri realizácii svojich kariérových rozhodnutí.

Oceňujem a zároveň zdôrazňujem, že predkladaná monografia predstavuje ucelený komplex informácií **procesuálnej stránky rozhodovania adolescentov v kontexte druhej smerovej voľby** (pred ako aj po rozhodnutí) a stáva sa **jedinečným a ojedinelým dielom** v domácom prostredí predovšetkým **pre kariérové poradenstvo**.

Identifikovanie jedinečnej osobnostnej konštelácie ťažkostí z hľadiska kariérového rozhodovania a zároveň identifikovanie adaptívnych a maladaptívnych stratégií používaných jednotlivcom pri kariérových rozhodnutiach tak reaguje **na aktuálne potreby psychologickkej obce**. Ponúka psychológom, školským psychológom, ako aj novo kodifikovaným odborným zamestnancom kariérovým poradcom (kde uvedenú špecializovanú činnosť v zmysle nového Zákona o pedagogických a odborných zamestnancoch, 138/2019 Z.z., § 36, čl. 4 môže práve vykonávať školský psychológ, ak pôsobí na školách) podklady na vytvorenie cielenejších a efektívnejších intervencií, kde dochádza k zosúladovaniu procesu rozhodovania, zvažovania ťažkostí a stratégií v procese kariérového rozhodovania a kariérového vývinu žiaka s individuálnymi osobnostnými a emocionálnymi predpokladmi a potenciálne i záujmami žiaka, keďže výskumne, samotným autorom publikácie, boli preukázané ako významné práve osobnostné i emocionálne prediktory v procese realizovania kariérových rozhodnutí jednotlivcom. Na druhej strane tak reaguje na nové trendy, kde organizácie v tomto storočí preberajú menej zodpovednosti za kariérový rozvoj svojich zamestnancov a tak jednotlivci samotní musia prijať perspektívu meniacej sa kariéry na **kariéru ako proces seba-zamestnávania** a seba-rozvoja v neustálom procese kariérového rozhodovania.

Celkovo možno teda konštatovať, že monografia je **hodnotným a aktuálnym príspevkom k rozvoju poradenskej psychológie so zreteľom na kariérové poradenstvo**, pretože obohacuje, vysvetľuje a ukotvuje rozhodovanie v procese kariéry (zvládania ťažkostí i využívania mal/adaptívnych stratégií) ako procesu druhej smerovej/profesnej voľby (pred a po rozhodnutí) u adolescentov. Autorovi sa tak podarilo naplniť zámery a ciele deklarované v úvode monografie a v hĺbke analýzy celého procesu kariérového rozhodovania preukázal tvorivý, inovatívny i vedecko-výskumný potenciál formulovať nové pohľady a obohacovať psychologickú teóriu i prax.

2. Teoretické východiská témy habilitačnej práce

Predkladaná monografia v úvodných kapitolách (Kapitola 1 a 2) komplexne zachytáva proces rozhodovania vo všeobecnosti cez hĺbkovú analýzu teórií rozhodovania, ktoré vytvárajú teoreticko-metodologický základ pre koncipovanie výskumných zámerov s hľadaním špecifik a súvislostí v kontexte ontogenetických aspektov rozhodovania a kariérového rozhodovania v konkrétnom vývinovom období a to v období adolescencie.

V tejto súvislosti mi chýba vymedzenie pojmu profesia (s. 18) a pýtam sa, či autor neuvažoval nad využitím pojmu profesijne rozhodovanie (profesijná orientácia) vzhľadom na etablovanie daného pojmu v domácej literatúre a vzhľadom na sémantický význam slova kariéra (ako úspešný postup v povolani podľa Krátky slovník slovenského jazyka, 2003).

Kariérová ne/rozhodnutosť a ne/rozhodnosť vytvárajú východisko pre druhú nosnú teoreticko-výskumne analyzovanú oblasť kariérových ťažkostí (Kapitola 3), ktoré sú ďalej špecificky, teoreticky i výskumne, verifikované z pohľadu emocionálnych a osobnostných aspektov determinujúcich práve vznik ťažkostí v procese kariérového rozhodovania. Na ťažkosti nadväzuje analýza štýlov a stratégií (mal/adaptívnych), ktoré sú/môžu byť využívané v procese kariérového rozhodovania (Kapitola 4).

Je istým paradoxom, že by sme očakávali, že postupným vývinom adolescentov bude dochádzať aj ku „skvalitňovaniu/zvyšovaniu“ kariérového vývinu a schopnosti kariérového rozhodovania k vyššej pripravenosti a k výraznejšiemu využívaniu adaptívnych stratégií, avšak autorovi sa to nepodarilo preukázať. Nepreukázali sa významné rozdiely v miere pripravenosti na uskutočnenie kariérového rozhodnutia (s. 89), pričom všetci žiaci 4./5. ročníkov stredných škôl tomuto rozhodovaniu čelia. Ako si autor vysvetľuje túto skutočnosť? Ako potom k tomuto rozhodnutiu dochádza? Neuvažoval autor nad súbežnou analýzou medziročníkových a medziodborových rozdielov (3. ročník vs 4. ročník a zároveň Gymnázium vs. Stredné odborné školy)?

Čo sa týka využívania mal/adaptívnych stratégií kariérového rozhodovania, neuvažoval autor nad analýzou rozdielov aj vzhľadom na medziodborové a medziročníkové rozdiely (nie len v kontexte

interpohlavných rozdielov), prípadne vzhľadom na ich mieru ne/rozhodnutosti? Nemôže byť práve „túžba po ideálnom povolani“ determinovaná prevahou gymnazistov (s. 125)?

Proces kariérového rozhodovania je následne verifikovaný v kontexte vysoko aktuálnych, nových a zároveň psychologickou obcou diskutovaných prediktorov a to v súčasnosti najpoužívanejšej teórie osobnosti, teórie Veľkej päťky a v kontexte emocionálnej inteligencie (Kapitola 5 a 6; uvedomujem, si že Slovník slovenského pravopisu považuje pojmy „emočný/emocionálny“ za synonymá, avšak osobne považujem výraz „emočná inteligencia“ za čechizmus).

Ktoré iné faktory (či už vonkajšie alebo vnútorné) determinujú aktuálny stav procesu kariérového rozhodovania slovenských adolescentov? Ktoré ďalšie prediktory by sa mohli sledovať v procese kariérových ťažkostí i stratégií?

Predkladaná monografia sa končí celkovým zhrnutím teoretických i empirických zistení autora a ich preklopením do aplikačných možností v oblasti kariérového poradenstva (Kapitola 7). Konštatujem, že táto súčasť je veľmi stručná (len 5 strán), predstavuje však akési praktické vyústenie celej práce do aplikačnej roviny, najmä v kontexte jej rozvíjania v školskom prostredí, s dôrazom na synergetické prepojenie teoretických, diagnostických (adaptované a overené minimálne tri dotazníky na mapovanie procesu kariérového rozhodovania, t.j. diagnostikovanie aktuálneho stavu vývinovej nerozhodnutosti pomocou CDDQ, emocionálnych a osobnostných kariérových ťažkostí pomocou EPCD a vytvorením profilu stratégií kariérového rozhodovania škálou CDMP) a aplikačnými možnosťami v procese kariérového rozhodovania.

V kontexte aplikačných možností ma tak zaujíma, aké konkrétne odporúčania, postupy, metódy a formy psychologickéj pomoci by autor navrhol pre jednotlivcov s problémami v kariérovom rozhodovaní.

A zároveň zamýšľal sa autor niekedy nad tým, do akej miery by jeho bádania a výsledky mohli byť zovšeobecniteľné aj na proces prvej smerovej/profesnej voľby? Resp. ktoré hlavné odlišnosti/podobnosti/prieniky vidí medzi procesom kariérového rozhodovania u žiakov základných škôl vs. žiakov stredných škôl?

Teoretické, ale aj empiricky podložené, domáce i zahraničné analýzy vychádzajú z viac ako 300 bibliografických zdrojov s výraznou prevahou zdrojov zahraničnej proveniencie, čo naznačuje, že autor má nielen veľmi široký prehľad v dostupných domácich i zahraničných zdrojoch týkajúcich sa predmetnej skúmanej oblasti, ale preukázal aj veľmi dobrú schopnosť vhodne ich využiť a realizovať ich exaktnú komparáciu, analýzu a následnú syntézu pre koncipovanie výskumných zámerov. Spracovanie teoretických východísk hodnotím ako podrobnú a fundovanú argumentáciu vytvárajúcu erudovanú východiskovú platformu pre empirické analyzovanie a overovanie skúmaných konštruktov.

3. Empirické analýzy témy habilitačnej práce

Konštatujem, že autor hlavné témy procesu kariérového rozhodovania (ťažkosti, stratégie, osobnostné a emocionálne prediktory) vedecko-výskumne analyzuje v siedmich výskumných štúdiách, v ktorých preukázal schopnosť adekvátne, precízne, premyslene, logicky a korektne využívať viaceré metodologické a štatistické analýzy, ktoré následne vhodne interpretuje a kriticky posudzuje v kontexte domácich, ale predovšetkým zahraničných, výskumných analýz. Poukazujem na skutočnosť, že niektoré čiastkové vedecko-výskumné zistenia autora boli niekoľkokrát publikované v karentovaných časopisoch, čo len dokazuje autorovu vedeckú erudíciu.

V analyzovaných štúdiách mi chýbali informácie o spôsobe/boch výberu respondentov, čo mohlo významne determinovať niektoré zistenia autora.

Vzhľadom na mnohé premenné, nepokúšal sa autor zisťovať efekty mediálnych analýz pre vybrané premenné ako mediátorov, resp. moderátorov determinujúcich niektoré vzťahy?

A verifikoval autor monografie niektoré svoje vedecko-výskumné zámery aj v kontexte kariérovej nerozhodnosti modelu Sakaovej, Gatiho a Kellyho (2008)? Ak nie, v čom by videl prínos/význam z pohľadu posudzovania emocionálnych a osobnostných aspektov ťažkostí v kariérovom rozhodovaní v rámci práve tohto modelu, ktorý opisuje v kapitole 3.3. (s. 91)?

4. Formálna stránka monografie

Po formálnej stránke spĺňa monotematická monografia prinášajúca nové vedecké poznatky ako habilitačná práca všetky požadované kritériá. Je členená do siedmich nosných kapitol, pričom prvé dve kapitoly a úvody každej ďalšej kapitoly vytvárajú teoretické východiská pre koncipovanie vedecko-výskumných zámerov napĺňaných vo vedecko-výskumných analýzach prezentovaných v siedmich štúdiách. Kapitoly zamerané na jeden aspekt ponúkajú špecifický teoretický exkurz do predmetnej oblasti so zreteľom na hlavnú tému, t.j. proces kariérového rozhodovania. Posledná kapitola ponúka krátke zhrnutie a možné implikácie do oblasti kariérového poradenstva.

V tejto časti by som mala len drobnú pripomienku k niekoľkým preklepom (očakávaním, s. 24; ktoré, s. 50, 53; štúdia, s. 90....a v Zozname skratiek chýba pri TEIQue slovo „trait“, s. 212), ale hlavne na nejednoznačné (možno až chybné) preklady termínov anglických pojmov (napr. states of the world, s. 32; default heuristic, tit-for-tat, s. 58; competitive drive, s. 128 a i.), kde by som isto zvažila a možno i konzultovala s kompetentnými (či už jazykovými expertami v špecifických oblastiach, napr. ekonómie) lingvistami dané odborné preklady. Ďalej predpokladám, že z nepozornosti autora napr. v Tab. 3 neboli uvedené významnosti i na hladine významnosti $p \leq .001$ (vzhľadom na výberový súbor) a napr. Tab. 22 mala byť uvedená nižšie v texte až na s. 128, kde je na ňu odvolávka.

Záver

Predložená monografia má vysokú vedeckú hodnotu, vyznačuje sa kritickou analýzou skúmaných javov, pričom celý text tvorí jednoliaty koherentný a komplexný celok. Ciele práce, ktoré si autor formuloval, sa podľa môjho názoru podarilo úspešne a v plnej miere naplniť. Popri kvalitnej vedeckej monografii, konštatujem, že doterajšia vedecko-výskumná činnosť uchádzača presvedčivo poukazuje na jeho odbornú i vedeckú kompetenciu a vysokú erudíciu.

Dr. Ľubor Pilárik, PhD. svojou monotematicky zameranou vedeckou monografiou predloženou ako habilitačná práca v odbore *Pedagogická, poradenská a školská psychológia*, kvalitným teoretickým a vlastným empirickým poznaním prispieva k rozšíreniu poznania v poradenskej psychológii so zreteľom na kariérové poradenstvo.

Pre uvedené kvality a prínosy predkladanej monografie, ale i preto, že práca spĺňa požiadavky štandardne kladené na habilitačné práce,

navrhujem, aby po úspešnom habilitačnom konaní bol PhDr. Ľuborovi Pilárikovi, PhD. udelený vedecko-pedagogický titul docent.

V Banskej Bystrici 30.7. 2019

doc. PaedDr. Lada Kaliská, PhD.
oponent